

УДК 664.002.5

СВІТОВИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНІ РИНКИ НАПОЇВ

Власов Д.В.

ННЦ "Інститут аграрної економіки"

В работе проанализирован экспорт алкогольных и безалкогольных напитков, изменение структуры экспорта напитков по годам.

The export of alcoholic and non-alcoholic drinks, change of structure of export of drinks, is in-process analysed on years.

Вступ. За статистикою ФАО веде облік торгівлі одинадцятьма основними видами напоїв: ферментовані напої з пшениці та рису, пиво з ячменю, кукурудзи, проса і сорго, виноградне сушло, вермути і подібні йому, безалкогольні та алкогольні напої і води, лід та інше (далі – напої-11).

В узагальненому вигляді дані щодо розвитку експорту напоїв-11 наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Експорт напоїв-11 за роками, тис. т

	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	7834,6	20164,8	42531,8	54341,9	у 6,9 рази
Розвинуті країни	5178,7	19024,1	37580,1	46844,0	у 9 разів
Країни, що розвиваються	2655,9	1140,7	4951,7	7497,8	у 2,8 рази
Африка	2584,1	642,2	443,2	655,9	25,4%
Північна Африка	2540,3	577,0	57,2	137,4	5,4%
Азія	51,2	474,6	2315,4	4108,3	у 80,2 рази
Східна і Південно-Східна Азія	24,2	117,7	664,6	819,3	у 33,8 рази
Далекий Схід	33,5	167,0	1807,9	2549,5	у 76 разів
Близький Схід	968,4	108,2	333,8	1296,5	у 1,3 рази
ЄС-15	4762,5	13753,3	30642,2	38936,7	у 8,2 рази
Східна Європа	257,3	4056,6	1795,9	1970,9	у 7,7 рази
Північна Америка	71,5	917,9	3931,5	4665,8	у 65,3 рази
Південна Америка	11,1	75,9	890,7	977,7	у 88,3 рази
Центральна Америка	3,7	90,7	1477,2	2237,9	у 601 раз
Океанія	18,1	46,3	502,0	850,1	у 46,8 рази

Як видно, експорт напоїв-11 в цілому у світі зріс у 6,9 рази з 7,8 до 54,3 млн т, але відбулося це в основному за рахунок зростання експорту напоїв групою розвинутих країн у 9 разів – з 5,2 до 46,8 млн т. При цьому, якщо у 1961 році питома вага розвинутих країн в експорті напоїв-11 становила 66,1 %, то у 2004 році вона зросла до 86,2 % при відповідному зменшенні питомої ваги експорту країн, що розвиваються.

Слід зазначити, що у 1961 році розвинуті країни експортували 5,3 л напоїв на душу населення, а у 2004 році цей показник становив уже 35,1 л, тобто зріс у 6,6 рази проти відповідно 1,3 і 1,55 л у країнах, що розвиваються, при зростанні лише на 19,2 %.

Таке значне відставання відбулося в основному внаслідок падіння експорту напоїв у країнах Африки майже у 4 рази, а шість країн Північної Африки скоротили експорт напоїв-11 майже у 20 разів – з 2,5 до 137 тис. т. Водночас інші регіони планети значно поживали торгівлю напоями-11. Так, Азія в цілому збільшила їх експорт у 80 разів, Північна Америка – у 65, Південна Америка – у 88, Океанія – майже у 47 разів, а Центральна Америка – у 601 раз, або з 3,7 до 2,2 млн т.

При цьому найбільша величина експорту напоїв-11 на душу населення у 2004 році була в країнах Європейського Союзу (15) – 102 л, а найменша – в країнах Далекого Сходу – 0,75 л.

Слід зазначити значну диференціацію між регіонами планети щодо темпів підвищення обсягів експорту різних категорій напоїв. Так, якщо обсяги експорту вина у світі зросли у 2,9 рази, або з 2,8 до 8,1 млн т, міцного алкоголю – у 11,3 рази, або з 0,3 до 3,5 млн т, пива з ячменю – у 12,7 рази, або з 700 тис. до 8,8 млн т, то безалкогольних напоїв – у 224,3 рази, або з 48 до 10,9 млн т (табл. 2 – 5).

Таблиця 2

Експорт вина за роками, тис. т

	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	2794,6	4761,9	6474,1	8106,6	у 2,9 рази
Розвинуті країни	1197,0	4416,6	5887,8	7366,7	у 6,1 рази
Країни, що розвиваються	1597,6	345,2	586,2	739,9	46,3%
Африка	1602,1	288,3	191,6	315,8	19,7%
Північна Африка	1583,8	275,6	19,2	49,6	3,1%
Азія	12,7	42,4	84,2	83,2	у 6,5 рази
Східна і Південно-Східна Азія	0,2	0,3	4,6	8,7	у 43,5 рази
Далекий Схід	0,3	0,4	10,9	14,2	у 47,3 рази
Близький Схід	11,8	37,8	31,6	21,2	у 1,8 рази
ЄС-15	969,5	3588,4	4558,7	5355,8	у 5,5 рази
Східна Європа	186,7	758,6	302,5	275,6	у 1,5 рази
Північна Америка	1,2	29,6	291,0	402,3	у 343 рази
Південна Америка	2,3	29,8	519,0	647,4	у 282,2 рази
Центральна Америка	0,1	0,8	1,9	1,5	у 15 разів
Океанія	8,6	6,7	349,4	687,0	у 79,8 рази

Таблиця 3

Експорт алкогольних напоїв за роками, тис. т

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	307,9	1483,5	2965,9	3495,8	у 11,3 рази
Розвинуті країни	264,1	1307,1	2524,9	2902,8	у 11 разів
Країни, що розвиваються	43,9	176,3	441,0	593,0	у 13,5 рази
Африка	5,8	17,1	16,9	27,5	у 4,7 рази
Північна Африка	0,3	5,8	1,8	1,1	у 4 рази
Азія	2,4	28,2	164,7	275,8	у 112,3 рази
Східна і Південно-Східна Азія	0,9	12,3	90,1	164,8	у 175,1 рази
Далекий Схід	1,9	17,4	136,8	234,1	у 123,3 рази
Близький Схід	0,4	13,5	7,3	8,9	у 23,7 рази
ЄС-15	187,7	1024,5	2197,0	2366,6	у 12,6 рази
Східна Європа	14,6	60,8	44,8	48,9	у 3,3 рази
Північна Америка	48,3	223,8	317,5	381,9	у 7,9 рази
Південна Америка	4,5	24,0	48,2	60,4	у 13,3 рази
Центральна Америка	1,2	44,6	134,9	186,9	у 158,3 рази
Океанія	1,1	2,0	7,9	7,8	у 7 разів

Таблиця 4

Експорт пива з ячменю за роками, тис. т

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961
1	2	3	4	5	6
Світ	700,1	2232,1	6243,8	8916,8	у 12,7 рази
Розвинуті країни	657,5	2079,6	4634,3	6799,1	у 10,3 рази
Країни, що розвиваються	42,6	152,6	1609,5	2117,7	у 49,7 рази
Африка	18,8	17,0	90,8	64,7	у 3,4 рази
Північна Африка	0,2		81,1	0,7	у 3,9 рази
Азія	24,9	85,1	359,5	530,5	у 21,3 рази
Східна і Південно-Східна Азія	16,7	45,9	165,8	262,7	у 15,7 рази
Далекий Схід	22,2	73,3	278,4	432,4	у 19,4 рази

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6
Близький Схід	0,2	1,0	32,3	73,2	у 395,6 рази
ЄС-15	576,9	1446,0	3407,6	5368,5	у 9,3 рази
Східна Європа	48,8	258,0	294,6	450,1	у 9,2 рази
Північна Америка	17,6	361,9	1703,4	2051,3	у 116,7 рази
Південна Америка	0,4	14,9	110,7	70,7	у 191,7 рази
Центральна Америка	1,5	40,7	1063,3	1472,5	у 1000 разів
Океанія	8,3	36,2	56,8	37,2	у 4,1 рази

При цьому, якщо лідерами за темпами зростання експорту вина були країни Північної та Південної Америки – відповідно у 343 та 282 рази, міцного алкоголю – країни Східної та Південно-Східної Азії, Центральної Америки та Далекого Сходу – відповідно у 175, 158 і 123 рази, пива з ячменю – країни Південної Америки, Близького Сходу та Центральної Америки – відповідно у 191,7; 395,6 і 1000 разів, то безалкогольних напоїв – країни Північної Африки, Центральної Америки і Близького Сходу – відповідно у 1694, 2491 і навіть у 21900 разів.

Таблиця 5

Експорт безалкогольних напоїв за роками, тис. т

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	48,6	1242,3	5732,8	10901,6	у 224,3 рази
Розвинуті країни	34,8	1132,3	4482,2	8684,5	у 249,4 рази
Країни, що розвиваються	13,8	110,0	1250,7	2217,1	у 160,8 рази
Африка	1,4	15,8	111,8	224,7	у 161,3 рази
Північна Африка	0,05	0,01	31,4	81,3	у 1694,6 рази
Азія	9,5	278,1	681,0	1391,9	у 145,8 рази
Східна і Південно-Східна Азія	6,3	56,2	289,5	282,3	у 44,8 рази
Далекий Схід	8,1	66,8	520,0	668,2	у 82,8 рази
Близький Схід	0,03	31,3	144,7	658,1	у 21937 разів
ЄС-15	27,9	599,5	2681,6	6604,7	у 236,9 рази
Східна Європа	0,5	14,1	503,9	536,9	у 1073,8 рази
Північна Америка	4,3	296,5	1046,7	1198,2	у 275 разів
Південна Америка	3,8	4,4	201,4	189,7	у 49,7 рази
Центральна Америка	0,2	2,6	234,3	555,6	у 2491 раз
Океанія	0,1	1,2	57,7	58,5	у 390,3 рази

Водночас слід зазначити, що ринок цих чотирьох груп напоїв фактично захоплений розвинутими країнами, питома вага яких в експорті вина зросла з 42,8 % у 1961 році до 90,9 % у 2004 році, міцного алкоголю дещо зменшилася – з 85,7 до 83 %, пива з ячменю – значно зменшилася – з 93,9 до 76,2 %, а частка безалкогольних напоїв – зросла з 71,6 до 79,7 %. Цікаво те, що розвинуті країни збільшили обсяги експорту вина на душу населення з 1,2 л у 1961 році до 5,5 л у 2004 році при найвищому показнику в країнах Європейського Союзу – 14 л, а країни, що розвиваються, навпаки, зменшили – з 0,75 до 0,15 л (табл. 6).

Таблиця 6

Експорт вина на душу населення за роками, л

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	0,907	1,074	1,066	1,271	140,10
Розвинуті країни	1,220	3,770	4,472	5,528	453,21
Країни, що розвиваються	0,761	0,106	0,123	0,147	19,27
Африка	5,638	0,614	0,241	0,363	6,45
Північна Африка	27,689	3,010	0,135	0,325	1,17
Азія	0,007	0,016	0,023	0,021	288,05

Продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6
Східна і Південно-Східна Азія	0,001	0,001	0,008	0,014	1859,10
Далекий Схід			0,003	0,004	у 2100 разів
Близький Схід	0,091	0,174	0,087	0,054	59,41
ЄС-15	3,048	10,114	12,074	14,066	461,54
Східна Європа	1,860	6,500	2,499	2,287	122,99
Північна Америка	0,005	0,091	0,702	0,928	185,6 рази
Південна Америка	0,015	0,123	1,494	1,763	116,9 рази
Центральна Америка	0,002	0,009	0,014	0,010	529,39
Океанія	0,530	0,293	11,256	21,061	у 3975 разів

Європейський Союз зараз поринув у кризу з перевиробництвом вина (за повідомленнями ЗМІ винороби ЄС ставлять питання щодо фінансування знищення або переробки на інші цілі 1 млн т вина).

Що стосується міцного алкоголю, то обсяги його експорту зросли в усіх регіонах планети і найбільше в розвинутих країнах – з 0,27 до 2,18 л на душу населення проти відповідно 0,02 і 0,12 л в країнах, що розвиваються (табл. 7).

Таблиця 7

Експорт міцного алкоголю на душу населення за роками, л

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	0,100	0,335	0,489	0,548	548,33
Розвинуті країни	0,269	1,116	1,918	2,178	809,40
Країни, що розвиваються	0,021	0,054	0,093	0,118	561,94
Африка	0,020	0,036	0,021	0,032	155,01
Північна Африка	0,005	0,063	0,013	0,007	137,63
Азія	0,001	0,011	0,045	0,071	у 5053 рази
Східна і Південно-Східна Азія	0,003	0,030	0,152	0,264	у 7826 разів
Далекий Схід	0,001	0,008	0,043	0,069	у 5525 разів
Близький Схід	0,003	0,062	0,020	0,023	735,74
ЄС-15	0,590	2,887	5,819	6,216	у 1053 рази
Східна Європа	0,145	0,521	0,370	0,406	279,06
Північна Америка	0,197	0,692	0,766	0,881	447,52
Південна Америка	0,030	0,099	0,139	0,164	557,56
Центральна Америка	0,024	0,496	0,998	1,293	у 5497 разів
Океанія	0,068	0,088	0,255	0,239	352,81

При цьому лідерами у зростанні обсягів експорту міцного алкоголю були регіони країн, що розвиваються: Центральна Америка – у 53,9 рази, Далекій Схід – у 69 разів і країни Східної та Південно-Східної Азії – у 88 разів.

Майже та сама картина спостерігається і при аналізі змін обсягів експорту на душу населення пива з ячменю (табл. 8), але при цьому темпи зростання у країнах, що розвиваються, були набагато вище: у 210 разів проти 7-6 разів у розвинутих країнах, хоча у ваговому виразі експорт розвинутих країн був у 2004 році у 12 разів більший – 5,1 л проти відповідно 0,42 л.

Слід зазначити, що у 1961 році найменше на душу населення пива з ячменю експортували країни Близького Сходу – 1 г, але через 43 роки цей показник зріс до майже 1,1 л, або більше ніж у 1000 разів.

Таблиця 8

Експорт пива з ячменю на душу населення за роками, л

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
1	2	3	4	5	6
Світ	0,227	0,503	1,028	1,398	у 6,1 рази
Розвинуті країни	0,670	1,775	3,500	5,102	у 7,6 рази
Країни, що розвиваються	0,002	0,047	0,338	0,420	у 210 разів
Африка	0,068	0,036	0,114	0,074	109,5 %

Продовження табл. 8

1	2	3	4	5	6
Північна Африка	0,003		0,008	0,005	155,3 %
Азія	0,015	0,033	0,098	0,137	у 9,1 рази
Східна і Південно-Східна Азія	0,063	0,111	0,280	0,421	у 6,7 рази
Далекий Схід	0,014	0,032	0,086	0,471	у 33,7 рази
Близький Схід	0,001	0,005	0,089	1,098	у 1098 разів
ЄС-15	1,813	4,075	9,025	14,099	у 7,8 рази
Східна Європа	0,486	2,211	2,434	3,735	у 7,7 рази
Північна Америка	0,071	0,980	4,108	4,729	у 66,6 рази
Південна Америка	0,002	0,061	0,318	0,192	у 96 разів
Центральна Америка	0,029	0,452	7,864	10,184	у 351 раз
Океанія	0,510	1,587	1,830	1,140	у 2,2 рази

Водночас найбільше на світовому рівні зростали обсяги експорту безалкогольних напоїв. Так, якщо у 1961 році на душу населення у світі в середньому експортували 16 г, то у 2004 році – вже понад 1,7 л, або у 107 разів більше. При цьому найбільше зростання дали розвинуті країни – з 35 г до 6,5 л, або у 186 разів.

Одним з лідерів і по цій групі напоїв також був регіон Близького Сходу – зростання з 2 г до майже 1,7 л, або у 835 разів. Ще більше зросли обсяги експорту безалкогольних напоїв у регіоні Центральна Америка – з 4 г до 3,8 л, або у 960 разів (табл. 9).

Таблиця 9

Експорт безалкогольних напоїв на душу населення за роками, тис. г

Регіон	1961	1980	2000	2004	2004 до 1961, %
Світ	0,016	0,280	0,944	1,709	у 107 разів
Розвинуті країни	0,035	0,967	3,405	6,517	у 186 разів
Країни, що розвиваються	0,006	0,034	0,263	0,439	у 73 рази
Африка	0,005	0,034	0,140	0,258	у 51,7 рази
Північна Африка	0,0009	0,0001	0,266	0,533	у 592,8 рази
Азія	0,005	0,108	0,185	0,276	у 55,2 рази
Східна і Південно-Східна Азія	0,024	0,135	0,489	0,452	у 1915 разів
Далекий Схід	0,005	0,029	0,162	0,198	у 18,8 рази
Близький Схід	0,002	0,143	0,503	1,671	у 835 разів
ЄС-15	0,088	1,6890	7,102	17,346	у 197 разів
Східна Європа	0,005	0,121	4,163	4,456	у 891,2 разів
Північна Америка	0,017	0,916	2,524	2,762	у 162,5 рази
Південна Америка	0,025	0,018	0,580	0,517	у 20,6 рази
Центральна Америка	0,004	0,029	1,733	3,842	у 960 разів
Океанія	0,006	0,052	1,859	1,793	у 298,9 рази

У цілому значно змінилася структура експорту різних видів напоїв по окремих регіонах (табл. 10). Так, якщо у світі у 1961 році найбільшу питому вагу в обсягах експорту напоїв займало вино, а показник безалкогольних напоїв був менше 1 %, то у 2004 році ці дві групи товарів помінялися місцями. При цьому така тенденція притаманна більшості регіонів світу. Тобто, на ринку напоїв все більшу роль починають грати безалкогольні напої, значення яких у світовій торгівлі підвищуватиметься у зв'язку із тенденцією до зростання дефіциту водних ресурсів, що цілком реально призведе до застосування на світовій арені такого поняття як "водний голод".

Як видно, якщо у світі у 1961 році найбільшу питому вагу серед усіх напоїв мали Інші напої, до яких переважно входять різного виду соки та ферментовані напої, друге місце займало Вино і третє – Пиво з ячменю, то протягом наступних років відбулися значні зміни величин питомої ваги. Інші напої зберегли своє перше місце при зниженні питомої ваги до 42,19 %, а ось питома вага Вина знизилася до 14,92 %, поступившись таким видам, як пиво з ячменю та Безалкогольні напої. При цьому питома вага останніх збільшилася у 32 рази.

Слід також зазначити, що по групі країн, що розвиваються, збільшилася питома вага Інших напоїв при зменшенні відповідного показника Вина до 1,36 %, або в 15 разів. Зумовлено це в основному падінням експорту вина з країн Північної Африки, питома вага яких зменшилася до 0,09 %, або в 224 рази.

Таблиця 10

Зміна структури експорту напоїв за роками, %

Регіон	Вино		Міцний алкоголь		Пиво з ячменю		Безалкогольні напої		Інші напої	
	1961	2004	1961	2004	1961	2004	1961	2004	1961	2004
Світ	35,67	14,92	3,93	6,43	8,93	16,40	0,62	20,06	50,85	42,19
Розвинуті країни	15,28	13,56	3,37	5,34	8,39	12,50	0,48	15,98	72,48	52,62
Країни, що розвиваються	20,39	1,36	0,56	1,09	0,54	3,89	0,14	4,08	78,37	89,58
Африка	20,44	0,58	0,07	0,05	0,24	0,12	0,02	0,41	78,83	98,87
Північна Африка	20,21	0,09			0,002	0,001		0,15	79,79	99,76
Азія	0,16	0,15	0,03	0,51	0,32	0,98	0,12	2,56	99,37	95,80
Східна та Південно-Східна Азія		0,02	0,01	0,30	0,21	0,48	0,08	0,52	99,70	98,68
Далекий Схід		0,03	0,02	0,43	0,28	0,79	0,10	1,23	99,60	97,52
Близький Схід	0,15	0,04		0,02	0,002	0,13		1,21	99,85	98,73
ЄС-15	12,37	10,41	2,39	4,35	7,36	9,88	0,36	12,15	77,52	63,31
Східна Європа	2,38	0,51	0,19	0,09	0,62	0,83	0,01	0,98	96,80	97,59
Північна Америка	0,01	0,74	0,62	0,70	0,22	3,77	0,05	2,20	99,10	92,59
Південна Америка	0,03	1,19	0,06	0,11	0,005	0,13	0,05	0,35	99,86	98,22
Центральна Америка			0,01	0,34	0,02	2,71		1,02	99,97	95,93
Океанія	0,11	1,26	0,01	0,01	0,10	0,07		0,11	99,78	98,55

Цікаво те, що поряд із зростанням питомої ваги експорту Безалкогольних напоїв зростала питома вага пива з ячменю в 1,8 рази у світі а в таких регіонах як Близький Схід і Центральна Америка, де безалкогольні напої у 1961 році не експортувалися (ФАО бере на облік обсяги більше тонни). Питома вага експорту Пива з ячменю зросла відповідно в 65 і 135 разів.

Практично та сама картина спостерігається і при аналізі змін імпорту напоїв-11 та зазначених складових.

При цьому під впливом глобалізаційних процесів розповсюдження відео- та аудіоінформації щодо вживання різних видів напоїв у розвинутих країнах спостерігається значна зміна потреб населення в інших регіонах планети у їх вживанні. Так, якщо у Франції та Німеччині імпорт напоїв-11 з 1961 по 2004 рік зріс відповідно у 7,5 і 7,9 рази, то в Індії – у 72 рази, Мексиці – у 118 разів, Японії – у 404 і в Китаї – навіть у 55 тис. разів, а міцного алкоголю – у 11; 5; 141 і 9881 разів, вина різного – у 9; 41; 222 і 4300 разів, безалкогольних напоїв – у 4862; 27000; 34000 і 420 разів.

Висновок. Таким чином, як у світі в цілому, так і по окремих регіонах і країнах планети за період з 1961 по 2004 рік відмічене значне зростання обсягів торгівлі напоями при поступовому підвищенні питомої ваги безалкогольних напоїв, потреба в яких зростатиме внаслідок формування дефіциту водних ресурсів і зростання їх забруднення.